

Studia Generalia 2009

TAITEIDEN KOHTAAMINEN

Helsingin yliopisto 5.2.2009, Porthania (Yliopistonkatu 3), klo 17.00–19.00

TAIDE KANSAKUNNAN TUNTOJEN HEIJASTAJANA

Professori Riitta Konttinen

Taiteemme sankarit: Edelfelt, Gallen-Kallela ja Schjerfbeck

Suomen taidetta on perinteisesti totuttu luokittelemaan muutaman "suureksi taiteilijaksi" määritellyn taidemaalarin kautta. Taidehistoriassa puhutaan mielellään "kaanonista" eli niistä taiteilijoista ja taideteoksista, joita on pidetty muita merkitsevämpinä ja joihin muita on verrattu, joita vasten peilattu ja joiden mukaan arvioitu. Näillä taiteilijoilla on myös ajateltu olevan eniten merkitystä kansakunnan rakentajina. Heidän teoksensa on monesti koettu ikään kuin kansakunnan muistiksi ja kertomukseksi siitä, keitä oikeastaan olemme. Tämä koskee erityisesti kahta taiteilijaa: Albert Edelfeltiä ja Akseli Gallen-Kallelaa, joista on joskus käytetty nimitystä "taiteemme normaalimestarit".

Suomen taiteen "kultakauden" loistavimpana esimerkkinä on tavallisesti pidetty Albert Edelfeltiä (1854–1905), jonka elämää ja tuotantoa on viime aikoina tutkittu yhä enemmän. Edelfeltin painoarvoa on lisännyt erityisesti hänen omana aikanaan ranskalaisessa taidemaailmassa saamansa vankka jalansija. Kiinnostavaa hänen kohdallaan on se, miten tämä kansainvälisyys on pystytty taidehistoriaa kirjoitettaessa sovittamaan kansallisiin pyrkimyksiin. Tällaista ongelmaa ei ole ollut Axel Gallénin eli Akseli Gallen-Kallelan (1865–1931) kohdalla. Erityisesti hänen Kalevalaan pohjautuvien teostensa on katsottu muodostuneen osaksi "kansakunnan kollektiivista muistia". Persoonallisuuksina Edelfelt ja Gallen-Kallela on nähty toistensa vastakohtina: Onni Okkonen määritteli Edelfeltin "apolloniseksi" ja Gallen-Kallelan "dionysiseksi" taiteilijatyypiksi.

Kysymyksessä on kaksi monessa suhteessa toisistaan poikkeavaa taiteilijaa – niin persoonallisuuksina, elämänvaiheiltaan kuin tuotannoltaan. Onkin mielenkiintoista verrata heitä toisiinsa ja pohtia, mitkä ominaisuudet ovat olleet omiaan nostamaan heidät niin ehdottomasti taiteemme kaanonin huipulle. Vai onko itse asiassa pohjimmiltaan kysymys siitä tavasta, jolla taidehistoriaamme on kirjoitettu? Mitä meistä kansakuntana kertoo se, että juuri nämä kaksi miestä on niin itsestään selvästi valittu edustamaan yhteiskuntaamme, kulttuuriamme ja menneisyyttämme – siis tavallaan myös käsitystä meistä itsestämme?

Entä mikä sitten mahtaa olla naisten osa tässä Suomen taidehistorian suuressa kertomuksessa? Tosi asia on, että naistaiteilijat ovat siinä pitkään saaneet tyytyä sivullisen rooliin. Joitakin heistä on yleensä mainittu, mutta samalla tavalla kansakunnan tarinaa rakentaviksi heitä ei ole koskaan ymmärretty kuin miehiä. Naisista Helene Schjerfbeck (1862–1946) on kuitenkin vähitellen noussut yhä voimakkaammin taiteen keskiöön ja on tällä hetkellä kansainvälisesti tunnetumpi kuin Edelfelt tai Gallen-Kallela. Vaikka käsite "kansallinen" on Schjerfbeckin kohdalla monin tavoin ristiriitainen ja jopa tarpeettomalta vaikuttava, hänestä on tullut yhtä vahva "taiteen sankari" kuin Edelfeltistä ja Gallen-Kallelasta – jossain mielessä ehkä vahvempikin. Kysymys saattaa olla Schjerfbeckin taiteen laadusta. Syvästi henkilökohtaisena sitä on vaikeaa, kenties täysin mahdotontakin, sovittaa kansallisen aatteen keulakuvaksi. Samalla siinä on sellaista inhimillisyyttä ja yleispätevyyttä, joka vetoaa nykykatsojiin.

Suora lähetys ja videotallenteet internetissä, osoitteessa <http://video.helsinki.fi/studia/>.
Luentojen lyhennelmät ja luentosarjan ohjelma löytyy osoitteesta www.helsinki.fi/vst.
Luentosarjan luennot julkaistaan kirjana Vapaan sivistystyön toimikunnan julkaisusarjassa.
Tilaukset: (09) 191 58063 (toimisto), vst@helsinki.fi tai www.sivuilla www.helsinki.fi/vst.

Järjestäjä: Helsingin yliopiston vapaan sivistystyön toimikunta
Postiosoite: PL 27, 00014 HELSINGIN YLIOPISTO